

Sisäänkoodaus/ uloskoodausmalli

Uloskoodaustutkimuksen kritiikkiä ja edelleenkehittelyä

Sisäänkoodaus/uloskoodausmallin kehittyminen merkitsee tärkeää vaihetta televisuaalisen viestinnän käsitteellistämässä. Siinä on kyse ennen muuta semioottisesta näkemyksestä. Se ei johda tv-ohjelman käsittämiseen niinkään maailman vääristämiseksi/uusintamiseksi kuin prosessin vaiheeksi - tulokseksi sellaisista merkityksiä tuottavista merkintäkäytännöistä (sisäänkoodaus), joiden merkitykset kiteytyvät viime kädessä toisessa merkityksiä tuottavien merkintäkäytäntöjen (uloskoodaus) joukossa. Näin ollen meillä on:

merkitsijä (tapahtuma, objekti) -> sisäänkoodaus -> merkitsijä (tv-ohjelma) -> uloskoodaus

Seuraavassa tarkoitukseni on selvittää ongelmia, jotka liittyvät tämän televisionäkemyksen viimeaikaisiin kehittelyihin ja sovellutuksiin. Erityisesti kiinnitän huomioni uloskoodauskäytäntöjen erittelyyn. Koska Morleyn työ edustaa ehkä

vakavinta retkeä tälle alueelle, pöyhin sitä erityisen tarkasti (vrt. Brunson & Morley 1978; Morley 1980 a; Morley 1981). Jos, kuten Morley kirjoittaa *The Nationwide Audiencen* lopussa, me haluamme tästä "eteenpäin, pois rämeiköstä", tämä työ yhdessä teoreettisten edeltäjiensä kanssa tarvitsee perusteellista uudelleenarviointia.

Tv-teksti

Sanomasta semioottisena objektina on kirjoitettu paljon. Merkityksen kiteytyneisyysaste tai tekstin kyky määritellä itse omaa luentaansa ovat kysymyksiä, jotka jokaisen yleisötutkimuksen on otettava sydämenasiakseen. Niinpä sisäänkoodaus/uloskoodausmallin pohjalta toimivat ovat tiedostaneet, että on tarpeen välttää "kahta yhtä epätydyttävää näkökantaa" (Morley 1981, 5). Toinen näistä kannoista on se, jota on kehitelty esim. *Screen*-lehdessä ja joka lähtee "tekstin lähes totaalisesta vaikutus-

voimasta" (Morley 1980a, 148) olettaessaan sellaisen sisäänkirjoitetun subjektiaseman, johon lukija sijoittuu (tekstin taholta tulevan) manipuloinnin kohteeksi. Toinen taas on sellainen, jonka mukaan lukija kykenee itse määräämään oman luentansa, näkökanta, joka yleensä yhdistetään käyttötarkoituskoulukuntaan. Uloskoodaus on ymmärrettävä kahden määräävän tekijän tekstin ja lukijan - tuotteeksi, jota ei voi palauttaa kumpaankaan yksistään. Sisäänkoodaus/uloskoodausmalli on yrittänyt ohjata kulkunsa ääri näkökantojen välistä nojautuen ajatukseen 'etusijalle asettuvasta' luennasta. Sen mukaan sanoma onkin

"monimutkainen merkki, johon on sisäänkirjoitettu etusijalle asettava luenta mutta joka saattaa - jos se koodataan ulos toisella tapaa kuin mitä sisäänkoodaukseen on käytetty - viestittää erilaisen merkityksen. Siten sanoma on rakenteistunut monimerkityksisyys (...) kaikki merkitykset eivät ole olemassa sanomassa yhdenvertaisina; se on rakenteistunut vallan suhteen, joskaan sen merkitystä ei voida koskaan täydelleen kiteyttää tai sulkea." (Emt., 10).

Tämä näyttäisi olevan huomattava askel eteenpäin - 'etusijalle asettava luenta' on sisäänkirjoitettu sanomaan ('monimutkaisena merkinä'), joskaan lukija ei ole veloitettu hyväksymään sitä. On kuitenkin lukuisia ongelmia, joita ei voida ratkaista vain siten, että erotetaan tekstin sisäänkirjoitetut ja sen ulkopuoliset subjektit toisistaan. Jokaisen teoreettisen näkökannan täytyy selvästikin tunnustaa, että uloskoodaava subjekti on aktiivinen merkityksiä tuottavien merkintöjen rakentumisessa; ongelma on siinä, miten paikantaa rajat tälle aktiivisuudelle.

Screenin näkökantaa on arvosteltu oikeutetusti siitä, että siinä

tekstuaalinen subjekti ja todellinen historiallinen subjekti sulautetaan yhteen. Toisin sanoen Screenin teoriassa subjekti ymmärretään pelkästään tekstin tuottamaksi. Tästä syystä siinä ei pystytä erottamaan 'todellisia' lukijoita/tekijöitä tekstiin sisäänkirjoitetuista, siis niistä, "jotka rakentuvat tai tulevat merkityksi tekstissä ja tekstin kautta. Todelliset lukijat ovat historiallisia subjekteja, jotka elävät yhteiskuntamuodostumassa, pikemminkin kuin pelkkiä yhden tekstin subjekteja. Nämä kaksi subjektityyppejä eivät ole yhteismitallisia." (Willemen 1978, 48). Morley hyödyntää tätä erottelua *The Nationwide Audiencessa* täsmentääkseen 'etusijalle asettuvan luennan' statusta. Niinpä vaikka "todellisten ja sisäänkirjoitetujen lukijoiden/tekijöiden" välillä onkin "ylittämätön kuilu" eli vaikka edelliset - ollessaan "historiallisia subjekteja" ja eläessään "yhteiskuntamuodostumassa" - "aina ylittävätkin tekstin implikoiman subjektin", on silti niin, että "sosiaalista subjektia rajoittaa se, mitä asemia teksti hänelle tarjoaa" (Morley 1980a, 159). Ts. tekstissä on olemassa tietty (sisäänkoodattu) sisäänkirjoitettu asemointikyky, jonka toimintaan vaikuttaa voimakkaimmin etusijalle asettuvan luennan valta-asema. Tämä saattaa määrätä tai olla määräämättä lukemista. "Historiallinen subjekti" voi hyväksyä sen, neuvotella siitä tai vastustaa sitä.

Tekstuaalinen subjekti - "tekstissä ja tekstin kautta" asemoitu subjekti - ei ole yhtenäinen kategoria. Se voi viitata:

(1) kerronnan 'minään', kameran (näkökulman) asemaan tai

(2) tekstuaalisiin strategioihin, joiden sanotaan rakentavan (poissa-olevia) subjektiasemia suhteessa 'etusijalle asettuvaan' luentaan.

Kritiikki, joka on kohdistunut tiettyihin **Screen**-lehdessä esiintyneisiin näkökantoihin, on - hyväksyessään sen, että kummatkin em. merkityksiä tuottavat merkintäkäytäntötasot ovat olemassa ja erottaessaan tekstuaaliset subjektit ja 'todelliset' subjektit toisistaan - vain tehnyt eron **Screenin** näkökantojen ja 'etusijalle asettuvan luennan' välille. Uloskoodaavan subjektin olemassaolon korostaminen on tietenkin elintärkeää. Olennaista on **kuitenkin** myös se, ettei pelkkä viittaaminen sisäänkirjoitetun subjektin (suhteessa 'etusijalle asettuvaan' luentaan) ja todellisen historiallisen subjektin väliseen eroon merkitse sisäänkirjoitetun asemointikyvyn apriorisen **olemassaolon** kiistämistä vaan pelkästään sen **vaikutusvoiman** kyseenalaistamista. Näin pidetään varmana, että on olemassa olennainen etusijalle asettava luenta ja joukko siihen suhteutuvia reaktioita (hallitseva, neuvoteltu ja vastustava). Tämä merkitsee tosiasiaassa **Screenin** näkökantojen uusintamista. Implisiittisesti subjektin toiminta merkityksiä tuottavien merkintöjen rakentumisessa tullaan kiistäneeksi.

Tästä näemme, mitä ongelmia syntyy, kun 'etusijalle asettuvan' luennan ajatus sisällytetään sisäänkoodaus/uloskoodausmalliin lukemistekoa **edeltävänä** sanoman rakenteen osana. Morley tiedostaa tämän vaikeuden **Nationwiden** yleisöä koskevan tutkimuksensa jälkikirjoituksessa:

"Onko etusijalle asettava luenta tekstin itsensä ominaisuus? Vai onko se jotain, jota voidaan ('harjaantuneen' lukemisen avulla) kehittää tekstistä tiettyjen täsmennettävissä olevien menettelytapojen kautta? Vai onko etusijalle asettava luenta se, johon suurin osa yleisöstä erittelijän ennustuksen mukaan turvautuu? Lyhyesti: onko etusijalle asettava luenta

tekstin, erittelijän vai yleisön ominaisuus?" Morley 1981, 6.)

Tähän on empimättä vastattava: **yleisön**. Mitä määräytyneisyyttä tekstissä nähdäänkin, aina on myönnettävä, että ennen uloskoodausta se on **merkitsijöiden** muodostama rakenne, joka rakentuu merkiksi vasta uloskoodauksessa (merkitystä tuottavana merkintäkäytäntönä). Vasta kun teksti on luettu, se on "monimutkainen merkki". Morleyn ensimmäistä vaihtoehtoa ei ole lainkaan olemassa, koska lukijattomalla tekstillä ei ole mitään merkitystä. Tutkijan tehtävänä taasen ei voi olla, Barthesin (1977, 141) sanoin, "Tekstin supistaminen tietyn sisällöksi, mikä tämä sitten olisikin (...) vaan sen merkityksellisuuden täysin avoimena pitäminen". Se seikka, että monet uloskoodaajat päätyvät samaan luentaan, ei tee tuosta merkityksestä tekstin olennaista osaa. Tekstin merkitsijöiden kyky määrätä tietyt luennat on historiallisten subjektien konstituoi-ma - subjektien, joiden paikka yhteiskunnassa/historiassa antaa heille mahdollisuuden tehdä samoja assosiaatioita ja erotteluja, samoja merkityksiä luovia merkintämalleja.

Näin ollen meidän onkin korvattava 'etusijalle asettuvan' luennan malli, jossa on **vakio** (teksti/etusijalle asettava merkitys/sisäänkirjoitettu subjekti) ja **muuttuja** (historiallinen subjekti), uloskoodauskäytännön semioottisella mallilla, jossa on **kaksi muuttujaa** (yhtäältä teksti + historiallinen subjekti ja toisaalta etusijalle asettuvat luennat/subjektiasemat).

Jälkikirjoituksessaan **Nationwide**-tutkimukseen Morley itse asiassa pyrki monin eri tavoin ylittämään 'etusijalle asettuvan merkityksen' mallin. Vaikka nämä yritykset jän-

nittävät tämän mallin ääri rajoilleen, ne eivät, niin väittäisin, tosiasiaassa toteuta välttämätöntä peruskäännettä kohden semioottista mallia.

Ensinnäkin hän tunnistaa, että **Nationwide**-tutkimus törmää ongelmiin yrittäessään käsitteellistää 'etusijalle asettuvan' luennan "korkeammalla tekstuaalisen organisoimisen tasolla" kuin mitä moneemien väliset syntagmaattiset suhteet ovat - eli viitatessaan yksinomaan sellaisiin ajatuksiin kuin 'puitteistaminen'. Syntagmaattiset ja paradigmaattiset valinnat, jotka järjestävät tiettyjä merkitsijöitä tietyllä tavoin, ovat - kuten Morley osoittaa - olennaisia merkityksen organisoimisessa (Morley näkee syntagmaattisten suhteiden myös kiirehtivän tekstuaalista sulkeutumista - kanta, johon palaan tuonnempana).

Vaikka tämä on askel eteenpäin käsityksestä, jonka mukaan teksti koostuu merkityspalasista, siinä säilyy yhä saussurelainen kielikäsitys - käsitys luonnollisesta kielestä, jonka olennaiset yksiköt ovat lukkoonlyötyjä, eli käsitys denotatiivisten merkitysten maailmasta, missä merkeistä ei enää neuvotella. Hallin (1985) idearikas sisäänkoodaus/uloskoodausesse ennakoi tätä ongelmaa sikäli että siinä pidetään kiinni denotaation ajatuksesta - vaikkakin vain analyyttisiä tarkoituksia eli sitä varten, että tietyn kulttuurin "syväsemanttisten koodien" (denotaatio) ja sen "aktiivisempien ideologisten lisäulottuvuuksien" (konnotaatio) välinen raja voidaan piirtää. Tässä analyttisessä eronteossa piilee seuraavanlainen vaara: koska eronteko on tutkijan (eikä uloskoodaajan) tekemä, se voi osoittautua ehkäiseväksi, vaikka yleisötutkimus ei toisaalta voi toivoakaan välttyvänsä olettamasta tiettyä suoraa vastaavuutta tutkijan ja uloskoodaajan rakentamien merkityksenantojen

välillä. Sanan 'denotatiivinen' merkitys ei koskaan voi esittää koko sitä oliota, johon se viittaa, vaan vain tiettyjä puolia siitä. Koska millään objekteilla ei ole lopullisia, nimenomaisia aspekteja, se aspektien ryväs, jonka denotatiivinen merkitys sulkee sisäänsä, ei voi koskaan olla lukkoonlyöty eikä pysyvä. Sana ei voi koskaan olla enempää kuin symboli, ja - kuten Peirce kirjoitti - "jokainen symboli on elävä olio (...). Symbolin aineellinen olomuoto muuttuu hitaasti, mutta sen merkitys kasvaa vääjäämättä, sisällyttää itseensä uusia ainesosia ja karsii pois vanhoja." (Eco 1981, 186)

Toiseksi Morley (1981, 12) pyrki ylittämään tekstuaalinen subjekti/historiallinen subjekti -jaon siten, että hän ottaa mukaan kolmannen termin - "kohdehenkilön: tekijän käsityksen siitä, kenelle hän suuntaa tekstinsä tai kuka sen lukee". Mutta vaikka tällainen lisäys on tärkeä sisäänkoodauksen erittelyn kannalta, kuten Paterson (1980) on osoittanut, sillä ei ole mitään tekemistä uloskoodauskäytäntöjen kanssa.

Kolmanneksi Morley (1981, 12) määrittelee uudelleen "tekstiin sisäänkirjoitettua lukijaa" koskevan ajatuksen "suhteessa eri tekstigeneroihin pikemmin kuin suhteessa yksittäisiin teksteihin". Pyrkimyksenä on "luoda diskurssiivisia yhteyksiä, jotka voivat selittää sitä, että tietyt yleisöryhmät kuluttavat tiettyjä tekstimuotoja tiettyjen yhteiskunnallis-historiallisten olojen vallitessa" (emt., 11). Tämä on hyvin pitkälle viety lähestymistapa. Silti se (jälleen kerran) olettaa etukäteen tutkimuksen, joka on välttämätön jotta voitaisiin luoda yleiset yhdenmukaisuudet tekstien, tiettyjen yleisöryhmien ja näiden välisten suhteiden kesken. Tällainen lähestymistapa rajoittaisi uloskoodaustutkimuksen alaa määrittelemällä

etukäteen genren ja yleisön ilman että se tarjoaisi näiden välisiä suhteita koskevien väitteiden validoimiseksi välttämätöntä empiiristä todistusaineistoa (yleisön ryhmiinjako-ongelmaa tarkastellaan tuonnempana).

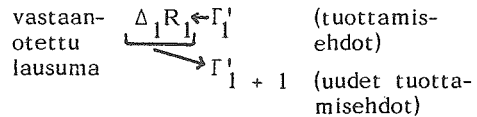
Ne rajoitukset, joita 'etusijalle asettuvan luennan' käsite asettaa tutkimusaineiston erittelylle, tulevat selvemmiksi käytännössä. Niinpä paneudunkin nyt siihen, miten Morley on eritellyt **The Nationwide Audiencen** aineistoa.

Vastausten sisäinen etuoikeuttaminen

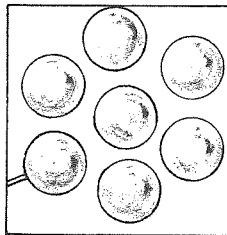
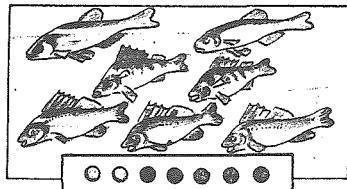
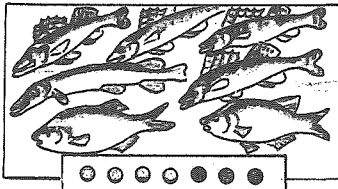
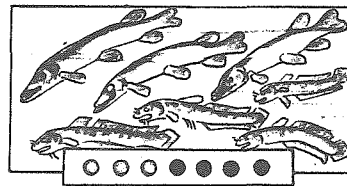
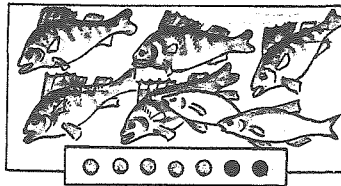
Erotettaessa teksti lukijasta (korvaamalla uloskoodaaja tutkijan uloskoodauksella) otetaan se riski, että reaktioiden joukko tulee ennalta määritellyksi siihen tapaan kuin yleisötutkimuksen vaikutuskoulukunnan tutkimuksissa. Vaikka Morley torjuu vaikutuslähestymistavan siksi, ettei sen onnistu tutkia "tasoa, jolla uloskoodaus toimii" (Morley 1980a, 30), on kohtia, joissa hänen omat teoreettiset työkalunsa pakottavat hänet takaisin vaikutustutkimuksen sofistikoituun versioon. Vaikutustutkimushan katsoo, että merkitys on sisäänkirjoitettu tekstiin; tutkimuksen tarkoituksena on vain selvittää reaktiot tuohon merkitykseen. Aivan samoin lyö 'etusijalle asettava luenta' laimin "tason, jolla uloskoodaus toimii", jotta voisi mitata reaktion 'etusijalle asettuvan merkitykseen' (puhun 'merkityksestä' mieluummin kuin 'luennasta', koska merkitys on sisäänkirjoitettu ennen lukemistekoa).

Tälle lähestymistavalle on oireellista, että se sulkee teoreettisesti pois tietyn uloskoodauskäytännön määräävän "yhteiskunnallis-historiallisen" seikan, nimittäin sen,

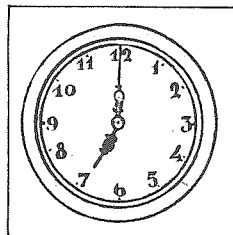
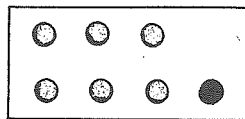
jota Henry (1971, 91-95) kutsuu "diskursiiviseksi vaikutukseksi". Lyhyesti sanoen kyse on eron tunnistamisesta uloskoodausyhteyden ehtoissa, jonka jokainen lausuminen/sanomien perättäinen vaihe tiivistää. Jos merkitään uloskoodausyhteyden ehtoja - uloskoodauksessa vallitsevia merkityksen tuottamisehtoja symbolilla Γ' ja kutakin lausumisen/sanomien vaihetta symbolilla $\Delta_1 R_1$, voidaan Henryn ajatus esittää seuraavasti:

Toisin kuin jokaisen merkitystä tuottavan merkintäteon $\Delta_1 R_1$ myötä sanoman vastaanottamisehdot muuttuvat. Branigan huomauttaa samasta seikasta suhteessa siihen, mitä hän kutsuu "kerrontatasoiksi" kuvakerronnassa. Hän osoittaa - viitaten katseen vaihtuvaan kohdistumiseen, kun kertomusta rakenteistavat kameraotokset seuraavat toisiaan peräjälkeen - miten "kerronnan kukin perättäinen taso implikoi uuden subjektin". Hän väittää, ettei lukeminen ole niinkään kulkua kohden lopullista merkittyä/sisältöä vaan jatkuvaa uudelleentulkintaprosessia eli (Barthesia lainaten) "lukeminen on prosessi, jossa 1 nimitään, 1 tehdään nimettömäksi, 1 uudelleennimitään" (Branigan 1981, 58). Joskin näiden liikkeiden paikallistaminen olisi äärettömän vaikeaa yleisötutkimuksen muutenkin vaikeassa käytännössä, siinä merkityksen kehityksessä, joka tapahtuu uloskoodaajien haastattelun aikana, on havaittavissa "diskursiivisen vaikutuksen" selvempiä ilmenemismuotoja (palaan tähän kysymykseen tuonnempana tarkastellessani haas-

SEITSEMÄN

tattelujen sosiaalista ryhmittymistä).

Vaikka Morley etenee **Critical Postscript**issä tätä **The Nationwide Audiencessa** käyttämäänsä vastausmallia pitemmälle, tarkastelen lyhyesti tähän malliin sisältyviä ongelmia. Rakennettuaan **Nationwiden** tekstin 'etusijalle asettuvan luennan' Morley sovelsi mallia, jonka Parkin on kehittänyt kolmen

vastauskategorian tunnistamiseksi:

- "(1) sellaisen, jossa yleisö tulkitsee sanoman saman koodin pohjalta, jota lähettäjä käytti, so. jossa hallitseva ideologia on ominaista sekä lähettäjälle että yleisölle (so. jossa 'etusijalle asettuva luenta' hyväksytään);
- (2) sellaisen, jossa yleisö käyttää neuvoteltua versiota lähettäjän käyttämästä koodista (so. jossa 'etusijalle asettuva luenta' hyväksytään osittain);
- (3) sellaisen, jossa yleisö käyttää vastustavaa koodia tulkitakseen sanoman ja

tulkitsi siten sen merkityksen eri koodin avulla kuin se, jota lähettäjä käytti (so. jossa 'etusijalle asettuva merkitys' torjutaan)." (Morley 1980a, 23.)

Toisin sanoen on vain yksi 'etusijalle asettuva' luenta ja kolme reagointitapaa siitä riippuen, miten halukas uloskoodaaja on omaksuma tuon luennan, sen sijaan että olisi kolme 'etusijalle asettuvaa' luentaa. Kun Ralph Naderia haastateltiin pahalaisen asianajajan tyyliin *Nationwidessä* Morley katsoi, että etusijalle asettuu Naderin lukeminen kielteisesti. Niinpä kun puhelinteknikoharjoittelijoiden ryhmä hyväksyi Naderin näkökannan, Morley väitti ryhmän hylkäävän "Naderin etusijalle asettuvan kielteisen luennan" (emt., 48). Mutta se, mitä tämä ryhmä itse asiassa paljastaa, on yksinkertaisesti, että Morleyn oma luenta on sulkenut tekstin liian varhain. Hyvin yksinkertaisesti: ryhmä asettaa etusijalle toisen merkityksen kuin Morley.

Koska Morley etuoikeuttaa ne väitteet, joita hän pitää ohjelmaa puitteistavina olennaisina ideologisina piirteinä, 'vastustavassa' kategoriassa ajautuu yhteen suuri joukko reaktioita, jotka muutoin olisivat todisteita ohjelman moniviitteisyydestä. Eurooppalaisten johtajajohjoittelijoiden ryhmä, joka piti *Nationwideä* "hyvin Labour-suuntautuneena" (emt., 123), rakensi ohjelmasta sellaisen 'etusijalle asettuvan' luennan, joka on selvästikin vastakkainen sille, mikä Morleyn mukaan on oikea. Sitä vastoin luottamushenkilöiden ryhmä vahvasti Morleyn rakentaman 'etusijalle asettuvan' luennan (ryhmä 'näki ohjelman läpi' hyvin samalla tavalla) ja hylkäsi vain sen "poliittisen linjan, joka kulkee koko jutun takana" (emt., 116) - hyvin samaan tapaan kuin Morley itse tekisi.

Nämä ryhmät rakensivat 'vastustavat' luentansa täysin eri tavoin; so. kummatkin hylkäsivät sen, minkä ne havaitsivat tekstin etusijalle asettamaksi luennaksi.

Tätä seuraavat erottelut "muodollisten" ja "ideologisten" tasojen välillä (tarkastelen tuonnempana tämäntyyppisten käsitteiden käyttöä) nojautuvat etukäteen rakennettuun 'etusijalle asettuvaan' luentaan. Mutta ne eivät kerro meille paljoakaan siitä tosiasiallisesta suhteesta, joka vallitsee tekstuaalisten merkitysijöiden ja niiden merkitysmallien välillä, jotka näihin merkitysijöihin on luettu. Pahimmillaan tämä näkökanta johtaa 'intentionaalisuusharhan' kaksipuoliseen käyttöön. "Lähettäjä käyttämä koodi" johdetaan tekstistä ("ideologisena propositiona") ja sitä verrataan vastaanottajien käyttämiin koodeihin (jotka on johdettu heidän diskurssistaan), jotta saataisiin mitattua kummankin artikuloinnin takana oleva ideologinen sopu-/riitasointisuus. Vaikka tämä askartelu on täysin pätevää sisäänkoodauksen tutkimisessa, se ei käy välineeksi tutkittaessa merkityksen rakentumista (uloskoodausta).

Morley tunnustaa tämän (intentionaalisuus)ongelman *Critical Postscriptissä*. Samoin hän tiedostaa ne rajoitukset, jotka käytetystä kolmesta hypoteettisesta 'avoimesti poliittisesta' uloskoodausasemasta aiheutuvat. Näin tehdessään hän pyrkii etenemään kohden joustavampaa ja laajemmin sovellettavissa olevaa uloskoodausmallia kuin mitä Parkiniin nojautuen kehitelty lähestymistapa on. Parkinin malli korvataan ajatuksella "genrestä" eli merkityksen tuottamisessa tarvittavista säännöistä; nämä säännöt hallitsevat merkkien yhdistämistä tietyiksi malleiksi, jotka sääntelevät kirjoittajien tekstintuotantoa ja

lukijoiden tekstin luentaa" (Morley 1981, 10). Tätä selvennetään nojautuen ajatuksiin 'kulttuurisista kyvyistä', 'lukevista yleisöistä' ja 'moninaisuuden organisoinnista'. Sinänsä tämä edustaa huomattavaa edistystä kohden semioottista mallia, joka kykenee selittämään, miten ja miksi tiettyjä merkityksiä rakentuu tietyissä yhteiskuntahistoriallisissa yhteyksissä.

On selvää, että tuollaisen projektin vaatimien analyyttisten työkalujen luomiseksi tarvitaan vielä paljon työtä. Sitäpaitsi ennen kuin tähän vaiheeseen päästään on selvitettävä kaksi peruskysymystä: miten me ymmärrämme tekstin määräytyneen rakenteen ja miten me käsitteellistämme yleisön ennen uloskoodauksen astumista peliin.

Kehittelen näitä kysymyksiä suhteessa kahteen ongelmaan, joita on pidettävä olennaisimpina Morleyn työn paljastamista. Ensimmäinen on muoto/sisältö -jaon käyttö, jota leikkaa merkityksiä tuottavan merkinnän käsitteen rajoitettu käyttö. Toinen on tiettyihin teoreettisiin olettamuksiin nojautuva yhteiskunnallisten ryhmien kategorisointi.

Merkityksiä tuottava merkintä: muoto ja sisältö

Useimmat tekstuaalisen erittelyn mallit ovat taipuvaisia näkemään kaksi tekstuaalisen organisaation tasoa. Näistä käytetään erilaisia (vaikkakaan ei välttämättä vaihdettavissa olevia) termejä: syntagma-/paradigma, kokonaisuus/ulkoinen, kerronnallinen sulkeutuneisuus/monimerkityksisyys. Huolimatta siitä, että nämä erottelut ovat jatkuvasti käyttökelpoisia analyyttisiä työkaluja väitän, että näiden jaotteluiden laajentaminen niin yleisiin käsitteisiin kuin muoto ja sisältö voi johtaa virheellisiin käsityksiin siitä, **miten**

merkityksiä tuottava merkintä varsinaisesti toimii.

The Nationwide Audiencessa Morley ymmärtää tv-sanoman diskurssiksi, joka on rakentunut kahta tasoa pitkin: "**ideologinen taso**" on subjektin ja sen sosiokulttuurisen näkökulman taso, "jolla nämä tai nuo problematiikat uusintuvat ja jolla ne hyväksytään tai torjutaan", kun taas "**merkityksiä luova merkintätaso**" on mekanistinen ja rakenteellinen määräten subjektin asemaa "**merkityksiä tuottavassa merkintäketjussa**" (Morley 1981, 14). Hän selittää tämän eronteon viitaten Heathin ja Skirrowin erittelyyn ohjelmasta **World in Action**. O'Shea lainaten hän väittää, että keskittyessään yksinomaan "**merkityksiä tuottavaan merkintämuotoon**" tämä erittely ei jätä "mitään sijaa toiselle 'virtapiirille', katsojalle, joka on jo monin eri tavoin 'kutsuttu' subjektiksi. Näistä 'kutsumisista' monetkaan eivät ole tv-tekstin rakentamia". Heath ja Skirrow "väittävät että Dudley Fiske (asian-tuntija, jonka tehtävänä ohjelmassa on tehdä yhteenveto koulustapin-naamisongelmasta) pystyy tekemään sen, mitä hän ohjelman diskurssin puitteissa tekee, sen ansiosta, mikä muodollinen asema hänellä on tekstin ja kerronnan rakenteessa". Näin väittäessään he lyövät laimin ideologian 'mitä'-kysymyksen, siis sen, kuka Fiske on - "hänen yhteiskunnallisen asemansa" - ja sen, "mitä hän sanoo". Morley väittääkin tämän nojalla että meidän on "nähtävä ideologian kenttä tilana, jonka puitteissa merkityksiä tuottava merkintä toimii", koska tämä "merkintä" tapahtuu aina ideologiassa (emt., 153-155)

Samassa yhteydessä Morley arvostelee Hirstin Althusserin ideologiateoriaa koskevaa työtä väittäen, että "se supistaa ideologian

merkityksiä tuottavaksi merkinnäksi" (emt., 151). Tämä kritiikki paljastaa yleisen tendenssin supistaa merkityksiä tuottavan merkinnän kenttää. Hirst uudelleenartikuloi ideologiset suhteet merkityksiä tuottaviksi merkintäsuhteiksi. Mutta menettely on ongelmallinen, koska se vie Althusserin tekemän pesäeron ortodoksisesta marxilaisesta ideologia-teoriasta loogiseen päätepisteeseensä niin että ideologia määrittelee **kaikki** subjektin ja objektin, merkitysijän ja merkityn väliset suhteet. Voidaanko tätä kutsua supistamiseksi? Tässä kohdin Hirstiä voisi pikemminkin arvostella siitä, että hän näkee ideologiakäsitteen massiivisen yleiseksi.

Morleyn tosiasiallinen aikaansaannos onkin, että hän supistaa merkityksiä tuottavan merkinnän käsitteen **muodollista** kategoriaa spesifioivaksi käsitteeksi. Ironista kyllä kyse on sen käsitteen väärin-esittämisestä, joka tunnistaa merkitysijän ja merkityn välisen suhteen. Niinpä esim. Dudley Fischen "muodollinen asema" **World in Actionin** kerronnassa on varmasti merkityksiä tuottavan merkinnän funktio, mutta niin on sekin, kuka hän on ja mitä hän sanoo. Merkkijärjestelmä ei asemoi subjektia suhteessa ideologian 'mitä'-kysymykseen, vaan se on tuo 'mitä'-kysymys. Merkki on merkityksikkö, ei tyhjä astia. Ideologisen problematiikan ymmärtäminen sellaiseksi, jonka "merkityksiä tuottava merkintäprosessi rakentaa erityiseen muotoonsa" (emt., 156), on merkin ymmärtämistä juuri tyhjäksi astiaksi, joka 'täyttyy' ideologialla (sisältö). Toisaalta ideologisen kentän näkeminen "tilaksi, jonka puitteissa merkityksiä tuottava merkintä toimii" on tautologia. Tämä väitehän ei sano muuta kuin että meidän on ymmärrettävä merkitysprosessi (merkityksiä tuot-

tava merkintä) merkitysjärjestelmien puitteissa.

Merkityksiä tuottavan merkinnän käsittäminen tällä tavoin väärin on melkoinen rajoitus uloskoodaus-tutkimuksen kannettavaksi. Ehdotan, että katsoisimme yksityiskohdaisemmin sitä muoto/sisältömallia, jota Morleyn "puhuttelutavan" ja "ideologisen problematiikan" toisistaan erottaminen implikoi. Ehkä yksi selvimmistä tämäntapaisen jaottelun täsmennyksistä on Barthesin muotoilu teoksessa **S/Z**. Niinpä jos etenemme kohden Morleyn näkökannan bartheslaista uudelleenmäärittelyä, on paikallaan selventää ja kehitellä sitä (silläkin uhalla että tulkitsisimme Morleytä väärin).

Aivan kuten tv-ohjelma on Morleyn mielestä kahdella tasolla toimiva "mielekäs merkkejä kuljettava väline", on merkityksiä tuottava merkintä (eli konnotointi) Barthesin mukaan kahden tilan määräämä

"jaksollisen tilan, järjestyssarjan, tilan, joka on alttiina lauseiden perättäisyydelle (...) ja kasautuvan tilan, tekstin tiettyjen alueiden, jotka korreloivat muihin merkityksiin aineellisen tekstin ulkopuolella ja muodostavat näiden kanssa sisältöjen 'sumupilven'" (Barthes 1974, 8).

Barthes näkee "kummankin konnotaation koodin lähtökohdaksi" (emt., 9). Näitä koodeja on viiden tyyppisiä: "niistä kolme luo järjestyksiltään vaihtelevia, peruuntuvia yhteyksiä ajan rajoitusten ulkopuolella (seemiset, kulttuuriset ja symboliset koodit), muut kaksi muodostavat terminsä peruuntumattoman järjestyksen mukaan (hermeneuttiset ja proiारेettiset koodit)" (emt., 30). Morleyn tekstin "rakenteelliseksi monimerkityksisyydeksi" kutsuma seikka toimii nojautuen noihin kahteen yllämainittuun tilaan. Rakenne

rajoittaa tekstin potentiaalista moninaisuutta. Kuten hän kirjoittaa **Critical Postscript**issä "monimerkityksisyys on niiden syntagmasuhteiden rakenteistama ja rajoittama, jotka ovat muodostuneet erillisten merkkien välille siten kuin nämä on järjestetty tekstissä" (Morley 1981, 6).

Em. kahden konnotaatiotyypin ero voidaankin muotoilla uudelleen:

(1) merkityksiä tuottavat merkinnät, jotka ovat viittaussuhteissa tekstin parametrien kokonaisuuden **puitteissa** rakentaakseen kronologisen kertomuksen ja

(2) merkityksiä tuottavat merkinnät, jotka viittaavat tekstin **ulkopuolella** muodostuneisiin merkityksiä luoviin merkintöihin.

Lyhyesti Barthesin (1974, 6) sanoin: "Teksti on erotettava yhtä aikaa sen ulkopuolella olevasta ja sen itsensä kokonaisuudesta". Jos tarkastelemme kahta merkityksikköä (joita Barthes kutsuu leksioiksi) **Nationwiden** tekstissä, käy ilmeiseksi, että tästä eronteosta on vähemmän apua kuin miltä näyttää. Otan kaksi esimerkkiä budjettia käsittelestä **Nationwidesta**. Ensimmäisen leksian lausuu julki Frank Bough ohjelman alussa: "Ja klo 18.20, mitä tämä 'vähän nyt, vähän myöhemmin' -budjetti tulee sinun kohdallasi merkitsemään." (Tulen keskittymään virkkeen "mitä tämä budjetti merkitsee" -merkitsevään osaan.) Toisen leksian lausuu julki rva Tufnall, henkilöstöpäällikkö John Tufnallin vaimo. Se tapahtuu kolmiosaisessa jaksossa, jossa tarkastellaan, miten budjetti vaikuttaa kolmea yhteiskuntakerrostumaa edustavaan perheeseen. Rva Tufnall valittaa: "Meillä ei ole enää varaa avokadoihin".

Ensi näkemältä ensimmäinen toteamus merkitsee tekstin kokonaisuuden **puitteissa** siten, että se

luo arvoituksen, jota seuraava ohjelman pyrkii ratkaisemaan (nojautuen hermeneuttiseen koodiin, arvoituksen koodiin). Se on osa tekstin järjestystä, sen kronologiaan kiteytetty, osa sen rakennetta. Toisaalta jälkimmäinen toteamus näyttää liikkuvan sellaisen merkitsijän - avokadopäärynän - ympärillä, jonka konnotaatiot paikallistavat **Nationwiden** kerronnan **ulkopuolisiin** merkityksiä tuottaviin merkintäketjuihin. Sen kyky muodostaa peruuntuva merkitysjoukko ei näytä riippuvan tuosta kerronnasta. Tästä seuraakin että sen monimerkityksisyyttä rajoittavat ne kerronnalliset yhteydet, joihin se joutuu. Tällaisen ensinäkeman pinnallisuus paljastaa kolme silmiinpistävää ongelmaa.

Ensinnäkin vaikka nämä kaksi toteamusta toimivat eri koodien nojalla, kummatkin viittaavat ensi kädessä tekstin **ulkopuolella** rakennettuihin merkityksiä tuottaviin merkintöihin. Vasta toisessa kädessä merkki voidaan täsmentää/muuntaa uuden merkityskerroksen luomiseksi. Voi olla että totean päivänselvän asian, mutta se on todettava. Esim. edellisistä toteamuksista ensimmäinen viittaa merkityksiä tuottaviin merkintöihin, jotka on muodostettu ennen lukemishetkeä ja jotka tuottavat "sisältöjen sumupilven" merkitsijän 'budjetti' ympärille. Samoin myöskin jälkimmäinen esimerkki viittaa jo merkittyyneen, jo olevaan sisältöön ('avokado'). Tekstissä merkitys voidaan **luoda** vain:

(1) jos subjekti ei kykene rakentamaan joitain sen alkioista mielekkäinä ja on tästä syystä pakotettu paikantamaan niiden merkityksen luomalla yhdelmä- ja erosuhteita tekstin **puitteissa** (sanakirja toimii tällä tavoin)

(2) tiettyjen kielellisten kategorioiden nojalla - näitä ovat ennen muuta ne, joita Benveniste kutsuu

"vaihtujiksi", so. sellaiset kielelliset alkiot kuten persoonapronominit (minä, sinä, me) ja paikkaan tai aikaan viittaavat pronominit (tässä, nyt, silloin), joiden merkitys riippuu siitä yhteydestä, jossa ne lausutaan/vastaanotetaan.

Sitäpaitsi jos 'muodolla' on sinänsä mieltä ennen tekstin alkioiden ymmärtämistä, kyse voi olla pelkästään siitä, mitä Eco (1981, 15) kutsuu "lineaariseksi teksti-ilmentymäksi", siis perustavammasta lineaarisesta, paikkaan ja aikaan kiteytetystä kronologiasta. Kuten Eco lainaten Christian Morgensterinin predadaistista kokeellista runoa osoittaa, tuollainen joukko merkitystä vailla olevia sanoja on olemassa pelkästään "lineaarisenä ilmentymänä (ilmaisuna), johon ei voida järjestää mitään sisältöä" - edellyttäen tosin, ettei oteta huomioon runoa ympäröiviä "äänellisiä konnotaatioita eikä sen 'kirjallisuuden' sädekehää". Ongelmana on tietenkin, ettei "äänellisiä konnotaatioita" eikä "kirjallisuuden sädekehää" voida olla ottamatta huomioon, koska juuri nämä seikat rakentavat runon merkityksen ja merkitsevyyden eli tekevät merkitystä vailla olevien sanojen rakentamisen runomuotoon mielekkääksi. Ja kun yhdelle tekstin lineaarisen ilmentymän ulottuvuudelle - A, B, C, D... - on annettu merkityksiä, se alkaa muodostaa kuvioita. Mikään merkeiksi saattaminen ei voi pakottaa tekstiin muotoa, ellei tuota merkeiksi saattamista ole luotu (ellei lukija ole luonut sitä) mielekkääksi.

Toiseksi ne alkiot (kuten 'avokado'), jotka toimivat nojautuen Barthesin symboliseksi kutsumaan koodiin, muodostavat osan kerrontarakenteesta ja toimivat sen puitteissa. Merkitsijä 'avokadopäärynä' on yksi komponentti kertomuksessa kolmesta perheestä: kolmikerroksi-

nen yhteiskuntarakenne, joka meille esitetään, on enemmän kuin vain määrätty tulojen ja ammattien sarja - se on kokoelma symboleja ja mielikuvia, joista avokadopäärynä on yksi. **Symbolirakenne** toimii välttämättömänä rakenteistajana (rajoituksena), joka sulkee diskurssin tiettyjen parametrien piiriin. Samalla tavoin kuin arvoitus "mitä tämä budjetti sinun kohdallasi merkitsee?" johdattaa uloskoodaajan sitä seuraavaan kerrontaan, rva Tufnallin huomautus avokadoista toimii yhdessä muiden symbolien (esim. auton) kanssa merkiten tiettyä taloudellista ja kulttuurista asemaa - "olettaen että tietyn tason ylittäneillä ... tietyssä työssä olevilla on perusoikeus syödä avokadopäärynöitä, mutta muilla ei" (luottamushenkilöiden ja ammattiyhdistysaktiivien ryhmä, Morley 1980a, 115), "keskiluokkaiset kauppiat ostamassa avokadopäärynöitä" (ammattiyhdistysvirkaileijoiden ryhmä, emt., 109). Teksti luo nämä merkityksenannot, ne eivät synny siitä riippumatta. Itse asiassa voitaisiin edetä pitemmällekin sen korostamisessa, että jälkimmäinen leksia riippuu enemmän kerronnallisesta yhteydestään (sen asemasta diskurssissa). Siinä missä ensimmäinen leksia toimii (tai omaa merkityksen) enemmän tai vähemmän itseriittoisena yksikönä, jota sen viittauskohteena oleva jakso ei olennaisesti muuta, jälkimmäinen saa merkityksensä yhteyksiensä perusteella joko ylellisen elämäntyylin ("tietty taso") tai ylipäättänsä keskiluokan symbolina.

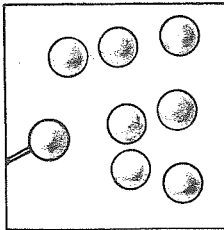
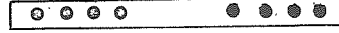
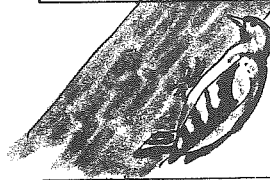
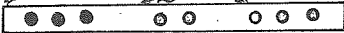
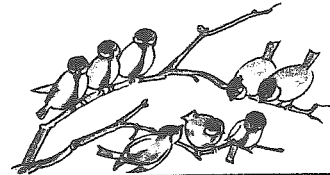
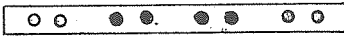
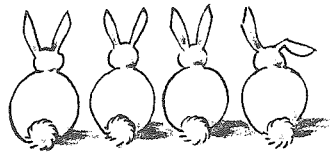
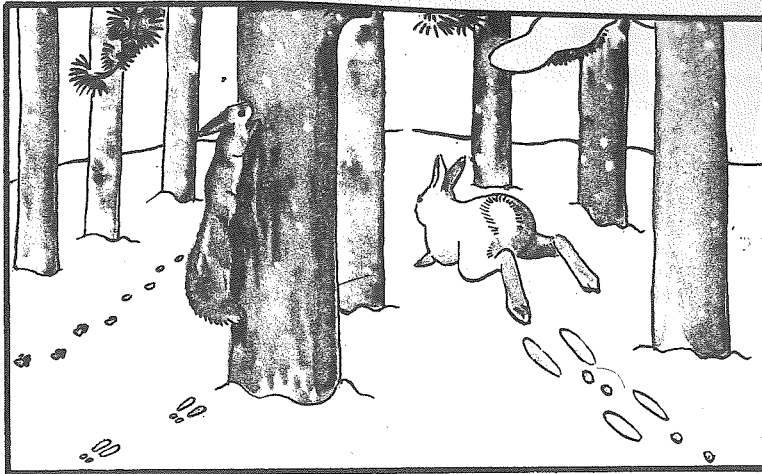
Kolmanneksi: jos tehdään ero ohjelman kerronnan puitteissa ja sen ulkopuolella toimivien koodien välillä, on väärin pitää niitä merkityksiä tuottavia merkintöjä, jotka ovat viittaussuhteessa tekstin sisällä, sellaisina jotka toimivat "kiteyt-

tävästi" tai "rajoittavasti" tekstin monimerkityksisyyden suhteen, vaikka suurin osa etusijalle asettuvan luennan ajatusta hyödyntävästä työstä näin olettaakin. Yleistyksen "monimerkityksisyys"/"kerronnallinen yhteys" pakottavat esiin vääriä jakoja, jotka vääristävät merkityksiä tuottavan merkintäkäytännön todellista luonnetta. Kuten Barthes (1977, 148) kirjoittaa "tekstin yhtenäisyys ei ole alkulähteessä vaan päätepisteessä". Tekstin moninaisuutta rajoittaa viime kädessä nimenomaan sen lukija, ei niinkään sen sisäinen rakenne. Lopullisena sulkeutumisen päätepisteenä toimii tekstin ja lukijan liitto. Merkitysijöiden muodostama rakenne ei kuitenkaan välttämättä supista tekstin alkioita tietyksi merkitysjoukoksi. Merkityksiä tuottavien merkintöjen monimutkaisen vuorovaikutuksen kautta teksti tuottaa merkityksen lukijassa tai - käyttäksämme soveltuvaa vertauskuvaa - jokainen uusi teksti, jokainen lisä lukijan tietoisuuteen toimii uudistavasti tarjoten uusia merkitysjälkiä jokaisen assosiaation, jokaisen eron myötä.

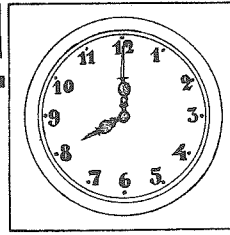
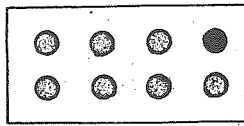
Näitä tekstuaalisen erittelyn kaksitasoisia malleja ei voida hyödyntää uloskoodauskäytännön ymmärtämisessä, koska ne sisältävät jakoja, jotka eivät vastaa kyseessä olevan prosessin todellista luonnetta. Kaikki nämä jaot romahtavat, jos ne alistetaan tarkaan erittelyn kohteeksi. Sitäpaitsi niiden havaitaan johtavan epäkelvon muuttujajoukon kehittämiseen. Morleyn tutkimus osoittaa tämän selvästi - tutkimus, joka, kuten aiemmin totesin, pyrkii ratkaisemaan Parkinilta johdetun vastausmallin ongelmia nojautumalla ajatukseen tekstuaalisen järjestyksen kahdesta tasosta.

Jakoa "puhuttelutapaan"/"ideologiseen problematiikkaan" hyödynnetään selitettäessä kahta selvästi vastustavaa vastausjoukkoa, joista toinen on peräisin pankinjohtajien, toinen luottamushenkilöiden ryhmästä. "(J)ohdajat eivät puutu juuri ollenkaan ohjelmaan sisältyvän ideologisen problematiikan sisältöön. Heidän huomionsa kohdistuu lähes yksinomaan ohjelman tapaan puhutella, jonka he torjuvat (...)" Sitävastoin "luottamushenkilöt pystyvät tiettyssä määrin hyväksymään ohjelman tavan puhutella (...); se, minkä he torjuvat, on Nationwiden ideologinen asioiden muotoilu" (Morley 1980a, 148).

Tämä on ilman muuta mielenkiintoinen havainto - mutta kuten väitin, olisi harhaanjohtavaa tehdä johtopäätöksiä, jotka perustuvat uloskoodauksen sijoittamiseen kahteen erilliseen kategoriaan. Luottamushenkilöiden ja pankinjohtajien ero on siinä, mitä diskursseja heillä on käytettävissään arvostellakseen Nationwiden diskurssia. Pankinjohtajat kykenevät arvostelussaan nojautumaan "Daily Telegraphin, Panoran, ja Money Programmen diskursseihin" kun taas luottamushenkilöt "katselivat kuin hyvin voimakkaasti tiettyyn asiaan sitoutuneiden ihmisten ryhmä", so. kuin ryhmä, joka on jatkuvasti yhteydessä ammattiyhdistystoiminnan poliittisiin diskursseihin. Niinpä kun kumpikin ryhmä viittaa tekstin puutteisiin - "se ei ollut riittävä, suoraan sanoen", "hän näyttää vain sen, mitä haluaakin näyttää" - ne viittaavat muihin kuin Nationwiden diskursseihin. Se seikka, että toinen kritiikeistä on avoimen poliittinen ja toinen ei (vaikka tietyllä tavalla hyvin merkitsevä), ei ole "puhuttelutavan"/"ideologisen problematiikan" (muodon/sisällön) välisen jaon funk-

KAHDEKSAN

tio. Yhtä hyvin voitaisiin väittää - Morleyn termejä käyttäen - ettei pankinjohtajien kritiikki kohdistu muotoon vaan on ideologista. Johtajathan torjuvat sekä sen, miten heitä itseään esitetään (**Nationwiden** diskurssin "sinä/me"), että niiden diskurssien **henkilöllistämisen**, joihin he kaikki pankinjohtajina ovat kietoutuneet mukaan. Kuten Morley (emt., 105) sanoo, "heille tärkeitä ovat ajatukset, eivät ihmiset".

Ne merkityksenannot, joita Morl-

eyn yleisöt ovat rakentaneet, voidaan eriyttää sen nojalla, mitä diskursseja/muita merkityksenantoja uloskoodaajilla on saatavillaan. Olennaista on tämän mutkikkaan vuorovaikutuksen ymmärtäminen. Tekstiä ei pidä pakottaa yksinkertaisiin kategorioihin - mutta ei myöskään yleisöä. Niinpä paneudummekin nyt niihin ongelmiin, jotka liittyvät uloskoodaajaryhmien kategorisointiin.

Luokkien uloskoodauksesta

Critical Postscriptissä Morley yrittää ajatella uudelleen "luokan" luonnetta ja merkitystä muuttujana, jonka avulla selittää erilaisia uloskoodauksia. Hän esittää tarkistuksia seuraavassa kolmessa suhteessa:

(1) että muuttujien - kuten luokan - merkitystä "ei voida ratkaista puhtaasti teoreettisin perustein vaan että myös empiirinen todistusaineisto on otettava lukuun". Ts. (ja tämä on implikaatio) uloskoodaustutkimuksessa ei pitäisi käyttää **etukäteistä** kategorisointia vaan tutkimuksen **itsensä** tulisi luoda käytettävät kategoriat.

(2) Että "luokkaa" täsmentämään tarkoitetut luonnehdinnat luistelevat luokan marxilaisen ja weberiläisen määrittelyn välillä.

(3) Että se luokkapohjainen muuttuja, jota käytettiin jaettaessa ryhmät ryhmiksi, antaa ryhmille "edustusstatuksen - ne on otettu edustamaan yhteiskunnan segmenttejä".

Ongelmana tässä ei ole, että tarkistukset olisivat väärinä (sitä ne eivät ole) vaan että ne ovat **enemmän** kuin pelkkiä tarkistuksia. **Nationwide**-tutkimus on valettu tiiviisti (pyöreästi althusserilaisessa) tietoteoreettis-teoreettisessa muotissa, mistä on aiheutunut, että luokkakäsite on mutkikkaiden yhteensulautumisten tietä noussut etuoikeutettuun asemaan. Väitän, että **Postscript**issä esitetyt tarkistukset kaivavat maata lähes kaiken **The Nationwide Audiencessa** tehdyn teoreettisen työn alta.

Morleyn tietoteoria perustuu erotteluun todellisuuden ja diskurssin välillä. Hän lainaa seuraavaa Nealen toteamusta: "Tiedostettuamme todellisuuden määräävän voiman on yhtä tärkeää tiedostaa, että todellisuus (...) ymmärretään todellisuutena

aina ja pelkästään (...) diskurssin kautta." (Morley 1980a, 19) Ts. diskursiivinen määrää meidän todellisuuden havaitsemistamme tai mahdollistaa sen, kun taas todellisuus määrää diskurssin saavutettavuutta tai suhdettamme siihen. Tämä eroteltu näyttää itsestäänselvyydeltä tai jopa minkä tahansa tietoteoreettisen kannan välttämättömältä perustalta, mutta kuten niin monet itsestäänselvyudet sekin rakentuu tarkemmin tutkimattomien otaksu- mien varaan. Morley ei onnistu määrittelemään sen enempää todellisuutta kuin diskursiivistakaan eikä - mikä tärkeintä - sitä, mikä näitä erottaa toisistaan. Pikemminkin hän olettaa, että diskursiiviset/todelliset suhteet ja muut suhteet vastaavat toisiaan. Esim. edelliseen lainaukseen rinnastuen esitetään se vastaavuustoteamus, että "yleisöjä määräävät taloudelliset, poliittiset ja **ideologiset** seikat" (emt., 19). Koska Morleyn (sen paremmin kuin muidenkaan) ei onnistu täsmentää tätä kolmijakoa, em. kahden toteamuksen yhteensulautuminen kätkee epäselvyyden tiheään sumuun jokaisen merkityksen, joka niillä olisi voinut olla. **Nationwide**-tutkimuksen vertailevan puolen nojalla voimme kuitenkin yrittää tunnistaa, mitä itse asiassa "todellisuuden" ja "diskursiivisen" kategorioilla tarkoitetaan ja miten nämä termit liittyvät yhteen yhteiskuntamuodostuman perusta/päällysrakennemallin kanssa.

Suurimmassa osassa työtään Morley pyrkii ymmärtämään uloskoodauksen sen suhteen nojalla, joka vallitsee yhtäältä hänen "yhteiskunnalliseksi asemaksi" (emt., 48), "yhteiskuntarakenteeksi" (158), "yhteiskunnallis-taloudelliseksi rakenteeksi" (14), "perustaviksi yhteiskunnallis-demografisiksi tekijöiksi" (26) ja "luokkarakenteeksi" (15)

sekä toisaalta hänen ideologiaksi, diskurssiksi tai "osallisuudeksi kulttuuristen viitekehysten ja samastumisten erilaisiin muotoihin" (26) kutsumiensa seikkojen välillä. Todellisuuden maailma vastaa yhteiskunnallis-taloudellista tai luokka-asemaa, kun taas diskursiivinen maailma on olemassa ilmeisesti vähemmän konkreettisissa ideologian ja merkityksiä tuottavan merkintätyön maailmoissa. Näiden termien läpikotaisempi tutkiskelu sellaisina kuin ne Morleyn tekstissä esiintyvät olisi teoreettisesti hedelmätöntä - siinä määrin eriytymättömästi niitä eri yhteyksissä käytetään.

Jos suhde diskursiivinen/todellisuus muodostuu kahdesta toisensa poissulkevasta seikasta, jotka määräävät toisiaan, olisi johdonmukaisinta, että vastaavien termien ideologia/yhteiskunnallinen tai luokka-asema välillä olisi vastaava suhde - ja näin onkin. Morley määrittelee sen suhteessa Althusserin ajatukseen "suhteellisesta itsenäisyydestä" (epämääräisesti määriteltä suhde kahden epämääräisesti määritellyn käsitteen välillä!) ja torjuu tällöin kannan, jota Hirst hänen nähdäkseen kannattaa. Valitettavasti Morley (monien muiden tavoin) tulkitsee Hirstin Althusser-kritiikin väärin. Hän näkee, että siinä on kyse Hobsonin valinnan rakentamisesta - "joko täydellisen määräytyneisyyden tai täydellisen itsenäisyyden" "absurdista" polarisaatiosta. (Morley 1980a, 17). Tosiasiassa Hirstin (1979) kritiikki osoittaa, että ajatus "ideologisesta valtiokoneistosta" ja ajatus "ideologiasta 'ilmentämisenä'" ovat kummatkin "suhteellisen itsenäisyyden" epäjohdonmukaisia esityksiä. Hirstin kannasta ei seuraa, että olisi välttämätöntä kiistää "luokka-aseman" ja "ideologisen aseman" välisten "korrelaatioiden ja mallien" olemassaolo. Sitävastoin on välttä-

mätöntä torjua se, että Althusserin muotoilu johtaisi noiden korrelaatioiden ja mallien ymmärtämiseen. Ne on selitettävä toisella tavalla (palaan tähän). Ajatus "suhteellisesta itsenäisyydestä" sisältää niin monia suhteita niin monien seikkojen välillä, että sillä selitysmuotona on hyvin vähän käyttöä.

Tästä syystä ei ole yllättävää, että on vaikea käsittää, miten tämä suhteellinen itsenäisyys toimii. Se antaa Morleylle mahdollisuuden sanoa: (1) yhteiskunnallinen asema määrää rakenteellisesti eri diskurssien saavutettavuutta" (emt., 134) tai (2) todellisuus määrää suurelta osin diskurssien kohtaamista" (s.19) ja (3) "yhteiskunnallinen asema ei korreloi mitenkään suoraan uloskoodausten kanssa" (s.137). Jos kaksi jälkimmäistä lausetta on tarkoitettu ristiriidattomiksi, ensimmäinen menettää mielensä. Lyhyesti: ellei korrelaatiota ole, ei diskurssien saavutettavuuden rakenteellisella määräytyneisyydellä ole mitään vaikutusta. Koska Morley kuitenkin jatkuvasti väittää, että "yhteiskunnallis-demografiset perustekijät" määräävät **tosiasiallisesti** "osallisuutta kulttuuristen viitekehysten ja samastumisten erilaisiin muotoihin", on tutkittava sitä, mistä tämä epäjohdonmukaisuus kumpuaa.

Me voimme halkaista olemassaolon kahteen kategoriaan, jotta ymmärtäisimme sitä paremmin. Mutta ei ole mitään syytä, miksi näiden kategorioiden suhteen tulisi olla **kausallinen**. Sitäpaitsi meidän tulisi tiedostaa kriteerit, joihin halkaisu perustuu. "Luokka" yhteiskunnallis-taloudellisena kategoriana on ongelmallinen siksi, että se väistämättä viittaa (Morleyn tutkimuksissa) ammatillis-taloudellisiin yksikköihin, kun taas uloskoodaus viittaa "yleisön käytettävissä olevien

diskurssien määrään" (emt., 55). Tässä mielessä Morley on ajatellut suhteellisen itsenäisyyden problemaatiikan itsenäisyyspuolta. Sitä, että uloskoodaukset eroavat luokkarajoja pitkin, ei ole tarpeen selittää. Vasta kun hän huomaa että ryhmät, joilla on "sama luokka-asema", koodaavat ulos eri lailla, on asiaa yritettävä selittää: "ryhmien uloskoodaukset taipuvat eri suuntiin niiden diskurssien vaikutuksesta, joiden piirissä ryhmät sijaitsevat" (emt., 56). Jos näin on, tästä seuraa, että jotta luokka voisi toimia uloskoodausmuotojen **selittäjänä**, se on ymmärrettävä (rajoitetuksi) diskursiivisten yksiköiden joukoksi.

Henkilön luokka-asema ei määrää diskurssien saavutettavuutta vaan on **itsessään** (suurelta osin ei-kielellisten) diskurssien joukko. Jos tämä toteamus kuulostaa ristiriitaiselta, syy on siinä tavassa, jolla diskurssi on määritelty **vastakohtaksi** sellaisille kategorioille kuin "todellisuus", objekti, ei-kielellinen.

Yhteiskunnallis-taloudellisen sulauttaminen yhteen todellisuuden kanssa siten kuin Morley (syvään urautuneita polkuja seuraten) tekee implikoi, että diskursiivinen/ideologinen on jotenkin 'vähemmän todellista' - tietoteoreettinen järjettömyys, jonka Althusser yritti teoretisoida marxilaisesta teoriasta pihalle. Em. implikaatio on tuskin Morleyn tavoitteena, mutta koska yhteiskunnallis-taloudellisen (luokan) etuoikeuttaminen on tälle yhteen-sulautumiselle rakentuvan tietoteorian **funktio**, yhtä ei voi torjua torjumatta toista. Diskursiivisen/ideologisen uudelleenmäärittely todelliseksi esityksiksi, joilla on sama status kuin taloudellis-yhteiskunnallisilla esityksillä, merkitsee palaamista lähtöruutuun. Se merkitsee koko sen teoreettisen kentän julistamista pätemättömäksi, joka

etuoikeuttaa luokan käsitteen.

Koska Morley ei ole valmis tähän, tietoteoreettiset ongelmat jäävät yhä voimaan, joskin äänettöminä. Hän viittaa täysin oikein esim. siihen, että on tarpeellista tutkia, "missä määrin (...) yksilölliset luennat muotoutuvat kulttuuriksi rakenteiksi ja ryväksiksi", mutta olettaa samalla (ääneti) tämän edellyttävän "lähestymistapaa, joka liittää erilaiset tulkinnat takaisin yhteiskunnan yhteiskunnallis-taloudelliseen rakenteeseen" (emt., 14-15). Sitäpaitsi me voimme teoretisoida määräävistä yhteiskunnallis-taloudellisista tekijöistä niin paljon kuin sielu sietää, mutta yleisötutkimuksen subjekti on ymmärrettävä tietyn merkityksiä tuottavien merkintäsuhteiden joukon puitteissa. Sellaisen subjektin teoretisointi, joka on asemoitu yhteiskunnallis/historiallis/sukupuolis/luokkasuhteiden puitteisiin, merkitsee uloskoodauskäytäntöjen erittelyssä sitä, että ongelmaan käydään käsiksi väärästä päästä. Nämä suhteet eivät ole välittömästi relevantteja ennen kuin ne määräävät tietoisesti tai tiedostamatta subjektin rakentumista merkityksiä tuottavassa/uusintavassa merkintäprosessissa. Subjekti on ymmärrettävä subjekti/objekti - eli merkitsijä/merkitty-suhteiden puitteissa vaikkapa suhteessa tv-vastaanottimeen, olohuoneen esineisiin tai hänen omaan nettopalkkaansa. Astuminen näiden suhteiden ulkopuolelle tekemään teoriaa objektien (merkitsijöiden) suhteista merkitsee teorian rakentamista jostain muusta kuin uloskoodauskäytännöstä.

Näiden ongelmien lisäksi, joita Morleyn lähestymistapa tuottaa tutkimusaineiston erittelyssä, tuota aineistoakin on painotettu jäsentämällä ryhmät yhteiskunnallis-taloudellisten muuttujien nojalla. Morley

tunnustaa nämä ongelmat **Postscriptissa** (ks. edellä). Tähän liittyy kuitenkin eräs vaikeus, joka kumpuaa siitä, että hän on päätenyt työskentelemään (uloskoodaaja)ryhmien kanssa yksilöiden asemesta. Hän kirjoittaa valinnan perustuvan siihen, että "suuri osa yksilöperustaisesta haastattelututkimuksesta menee pilalle siksi että huomio keskittyy yksilöihin yhteiskunnallisista yhteyksistään erotettuina sosiaalisiin atomeina" (emt., 33). Tämä voi hyvinkin olla totta, mutta se ei ole mikään peruste haastatella uloskoodaajia ryhmissä.

Morley on aivan oikeassa väittäessään, että yksilön merkitysjärjestelmä kehittyy kokonaisten sosiaalisten vuorovaikutussarjojen kautta (jos tämä on se, mitä hän tarkoittaa). Hän on kuitenkin täysin väärässä antaessaan ymmärtää, että "yksilökohtaisesti järjestetty haastattelu" merkitsee väistämättä "yhteiskunnallisen yhteyden" sulkeamista pois, mitä taas ryhmäkohtaisesti järjestetty haastattelu ei merkitse. Implikaatio johtaa (jälleen) "niiden olojen, joissa mielipiteet tosiasiasa muodostetaan ja joissa niitä ylläpidetään tai muutetaan" (emt., 34), ja kutakin ryhmää määrittelevien yhteiskunnallisten taloudellisten yhdenmukaisuuksien yhteensulautumiseen.

Pois rämeiköstä

Kun otetaan huomioon sen aineiston runsaus, jossa elokuvaa ja televisiota eritellään semioottisin välinein, on hämmästyttävää, miten vähän työtä on tehty uloskoodauskäytännön kimpussa. Empiirisen yleisötutkimuksen järjestäminen on ilman muuta vaikeaa, mutta se ei kelpaa anteeksipyyntöksi sille, ettei ole edes onnistuttu pohtimaan, miten tällaisessa projektissa pitäisi lähteä

liikkeelle. Morleyn työ on kieltämättä sekava liikkueksaan yliteoretisoidulta alueelta (sisäänkoodaus/tekstierittely) aliteoretisoiduille (uloskoodaus), ja sekavuus tunnustetaan **The Nationwide Audiencen** lopussa. Me jääme miettimään, kuten yleisö **Kuningas Learin** loputtua, mitä tämä kaikki tarkoittaa. Mihin meidän pitäisi tästä mennä.

Emme voi tehdä sen enempää kuin kerrata joitakin kysymyksiä, joihin uloskoodaustutkimus voi vastata: Mitkä ovat ne hallitsevat muuttajat, jotka määräävät luentaa televisiosta? Missä määrin nämä muuttajat on kirjoitettu sisään tv-teksteihin? Missä määrin televisiomuotojen moninaisuus sallii erilaisia uloskoodauksia ja mikä rajoittaa niiden erilaisuutta? Voimmeko tunnistaa määräävät seikat tv-tekstissä? Jos haluamme vastata näihin kysymyksiin, on otettava huomioon seuraavat seikat:

(1) Tutkijan tehtävänä on rakentaa etusijalle asetuvien luentojen sarja kootun aineiston pohjalta **sen jälkeen** kun haastattelut on tehty. Tämä antaa hänelle mahdollisuuden selvittää tekstin sallimien mahdollisten luentojen aluetta (aluetta, jota rajoittaa vain uloskoodaajien määrä) ja tunnistaa ne kohdat, joissa ohjelma sallii moninaisuuden tai rajoittaa sitä. Tässä yhteydessä tekstin erittely on välttämätöntä, jotta voitaisiin tunnistaa ne tekstin puolet/muodot, jotka määräävät tiettyjä merkityksiä tiettyissä kohdissa.

(2) Tekstin erittely voi sinällään paljastaa vain ne kerrontamuodot tai -välineet, jotka synnyttävät tietynlaista kulutusta uloskoodaajan kulttuuristen parametrien puitteissa. Uloskoodaajat pitäisi ymmärtää niin pitkälle kuin mahdollista tiettyiksi yhteiskunnallisesti määräytyneiden elämänhistorioiden tuotteiksi.

Näin saattaisimme kyetä rakentamaan luettelon määräävistä yhteiskunnallisista muuttujista, jotka selittävät luentojen joukon eroja/yhtäläisyyksiä. Tämä saavutetaan parhaiten haastattelemalla kutakin uloskoodaajaa yksilöllisesti.

(3) On ilmeistä, ettei yksikään tutkimusprojekti kykene välttämään edellisten kohtien hämärtymistä siten, että - tiedostamatta - tiettyjä muuttujia lyödään laimin tai etuoikeutetaan ennen haastatteluja, niiden aikana tai niiden jälkeen. Yhden ongelman muodostaa esim. uloskoodaajan tietoisuus siitä, että hän on mukana tutkimusprojektissa. Kuten käyttötarkoitusteoreetikot voisivat kertoa, tämä johtaa väistämättä siihen, että uloskoodaajat pyrkivät rakentamaan luennostaan kriittisemmän kuin mitä se muutoin olisi. Useimmat Morleyn uloskoodaajaryhmistä yrittävät kohdistaa ja kohdistavatkin kriittisen katseensa *Nationwideen* - vaikka vain siten, että he sanovat pitävänsä toisen kanavan vastaavaa ohjelmaa parempana. Ongelmaa lienee lähes mahdotonta välttää. Toisaalta muut ongelmat itävät tuskin samassa määrin, jos haastattelu rakennetaan sen ympärille, miten uloskoodaajat **rekonstruoivat** tv-ohjelman. Esim. avauskysymyksenä tulisi olla: mitä tapahtui?

(4) Kuten Morley Dyeriä seuraan *Postscriptissä* ehdottaa, huomiota pitäisi kiinnittää mielihyvän käsitteeseen. Mistä kohdista uloskoodaajat nauttivat? Miksi? Miten tämä vaikutti heidän luentaansa?

Tällainen tutkimus ei pelkästään vastaisi kysymyksiin vaan tarjoaisi myös runsaasti poliittista tulivoimaa tv-tarjonnan eri muotojen kritiikille.

Englanninkielisestä artikkelista "The encoding/decoding model: criticism and redevelopments for research on decoding" *Media, Culture Society* 1983(5), 179-197, tekijän ja julkaisijan luvalla suomennanut Veikko Pietilä.

Kirjallisuus

- BARTHES, R. S/Z New York, 1974.
 BARTHES, R. *Image/Music/Text*. Glasgow, 1977.
 BRANIGAN, E. *The Spectator and Film Space*. *Screen Education* 38, 1981.
 BRUNSDON, C. & MORLEY, D. *Everyday Television: 'Nationwide'*. London, 1978.
 DYER, R. ym. *Coronation Street*. British Film Institute, Monograph 15. London, 1981.
 ECO, U. *The Role of the Reader*. London, 1981.
 HALL, S. *Sisäänkoodaus/uloskoodaus*. *Tiedotustutkimus* 8(1985):1 (tässä numerossa).
 HALL, S. & CONNELL, I. & CURTI, L. *The Unity of Current Affairs Television*. *Working Papers in Cultural Studies* 9, 1976.
 HEATH, S. & SKIRROW, G. *Television: A World in Action*. *Screen* 18(1977):2.
 HENRY, P. *On Processing of Message Referents in Contexts*. Teoksessa CARSWELL, E. & ROMMETVEIT, R. (toim.). *Social Contexts of Messages*. London, 1971.
 HIRST, P. *On Law and Ideology*. London, 1979.
 MORLEY, D. *The Nationwide Audience*. British Film Institute, Monograph 11. London, 1980.
 MORLEY, D. *The Nationwide Audience: A Critical Postscript*. *Screen Education* 39, 1981.
 PATEMAN, T. *Television and the February 1974 General Election*. British Film Institute, Monograph 3. London, 1974.
 PATERSON, R. *Planning the Family*. *Screen Education* 35, 1980.
 SILVERSTONE, R. *The Message of Television*. London, 1981.

TREW, T. Linguistic Variation and Ideological control. Teoksessa FOWLER, R. ym. (toim.). Language and Control. London, 1979.

WILLEMAN, P. Notes on Subjectivity. Screen 19(1978):1.

WREN-LEWIS, J. The Story of a Riot. Screen Education 40, 1981/1982.

Numeron kirjoittajia:

HUJANEN, Taisto. YL, lehtori, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.

LIPPONEN, Tapio. YTK, Yleisradio, Helsinki.

PIETILÄ, Jyrki. YL, lehtori, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.

PIETILÄ, Kauko. YT, tutkija, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos.

SALMINEN, Esko. FT, apulaisprofessori, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.

STEINBOCK, Dan. FT, tutkija, Yleisradion suunnittelu- ja tutkimusosasto, Helsinki.